

7. Konopczynski W. Polska a Turcja 1683-1792. Warszawa: Nakł. Instytutu Wschodniego w Warszawie, 1936. 316 s.
8. Kowalski T. Dutkiewicz J. Jarlyk tatarski z r. 1177 H. (=1763 D.)// Rocznik Orientalistyczny. T. 02. (1919/1924). Wyd. 1925. s. 213-219
9. Podhorodecki L. Chanat Krymski i jego stosunki z Polską w XV–XVIII. Warszawa: Książka i Wiedza, 1987. 316 s.
10. Tott F. Mémoires du baron de Tott: sur les Turcs et les Tartares. Amsterdam: 1784. LVI, 274, 301 p.
11. Wojtasik J. W przededniu traktatu karłowickiego : stosunek Rzeczypospolitej i Augusta II do pokoju z Turkami// Kwartalnik Historyczny. 1970. R. 77. Nr. 2. s. 293-307
12. Zimnicki W. Jarlyk Maksud ben Selamet Girej chana z 1767// Rocznik Orientalistyczny. T. 08. (1931-1934). Wyd. 1934. s. 161-166

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-36>

Шишигін Є. В.

*аспірант кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ОРІЄНТАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ В ЕТНОДИЗАЙНІ МЕБЛІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ АМВРОСІЯ ЖДАХИ

Творчість художника-універсала кінця XIX – початку XX століття упродовж останніх кількох десятиків років регулярно привертає увагу дослідників. Адже митець (1855, Ізмаїл – 1927, Одеса) [7, с. 521–522] вражає не лише своїм унікальним графічним доробком (у першу чергу акварелями) в галузі оформлення української книги та періодичних видань, у тому числі Півдня України (видавництво Є. Фесенка), низкою експериментів у царині декоративно-ужиткового мистецтва, а й непересічною арт-дизайнерською спадщиною [4, с. 244].

Тим не менше більшість дослідників розглядала спадщину майстра крізь призму його ілюстрацій до Євангелія, українських народних пісень, або оформлення праць Тараса Шевченка [6, с. 18] чи оформлення у межах його стилістики сервізів на базі Одеського художнього училища (науковий керівник теоретичної частини – Сергій Шевельов, науковий керівник практичної частини – Олена Жернова) [5].

Але від кінця 1990-х – початку 2000-х рр. з'явилися перші розвідки Оксани Вільшанської, присвячені темі оформлення меблів у творчості митця. Вона вмістила їх у виданні «Народне мистецтво» від 2001 [2, с. 62–64] і 2002 рр. [3, с. 62–64]. У них на кількох сторінках дослідниця оприлюднила інформацію про наявність окремого київського архіву автора, маловідомого у широких колах, де зберігалися проекти окремих промислових взірців меблів та їх ансамблі в інтер'єрах.

Власне, ці матеріали наявні у відділі рідкісної книги Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві, де зберігаються окремим архівом, зібраним у вісім альбомів [1].

Зокрема, один з них, восьмий, містить низку надзвичайно цікавих з стилістичного та художньо-образного боків розробок початку ХХ століття, що увібрали автохтонні традиції побуту задунайського козацтва, що після «Ханського гетьманату» ніс ознаки впливу стилістики тюркері. Зокрема, останній прослідковується вже в оздобленні українських народних пісень означеного регіону 1900-х – 1910-х рр. (до прикладу, пісні «Ой, не гаразд, запорожці») (рис. 1).

Враховуючи, що сам майстер народився у родині, де батькові предки мешкали саме в означеному регіоні і належали до місцевого козацтва, у період, коли Ізмаїл знов відійшов до Оттоманської Порти, митець вправно володів манерою турецького письма штибу стилізації під арабську в'язь і вмів компонувати фризиво-медальйонні композиції з орнаментальними буквицями, близькими за стилістикою й образним звучанням коранічним висловам-аятам.

При чому ці компоненти з'являлися у його творчості як легка й органічна складова, вочевидь, знайома і близька йому з дитинства, що було невід'ємною частиною життя українців у тюркомовному середовищі Буджаку.

І хоча родина, де мати походила з Київщини (с. Лелеківка, нині на теренах Кіровоградщини), невдовзі по народженні Амвросія змушена була переїхати до Очакова, майбутній митець на все життя успадкував невимушену манеру включення елементів тюркері до своєї творчості.

Так, надзвичайно цікавим є введення ним у проекти меблів, зокрема диванів-трансформерів кшталту українського різновиду бамбетеля, поєднаному з гіркою або сервантом, виконаним у декоративній манері книжних полиць, текстильних накидок, шторок і подушок-цукерок з яскравим орнаментальним оформленням. Водночас, воно є близьким розумінню східних топчанів, савардзело (лавок-політронів), що корінням уходять у давні західноазійські та близькосхідні традиції проведення часу в спекотливому кліматі (рис. 2).

Рис. 1. Ждаха А. Перша з ілюстрацій до українських пісень «Ой, не гаразд, запорожці». 1900-ті – 1910-ті рр. Автор намагався підкреслити красу природи, надати композиції пафосного звучання, вводячи декоративну буквицю з зорею

Так, його проекти інтер'єрів 1910-х рр., що збереглися у вигляді акварельних проектів у матеріалах відділу рідкісної книги Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві, наразі потребують більш уважного вивчення щодо джерел інспірації окремих мотивів і для яких приміщень вони розроблялися.

Наразі варто констатувати, що навряд чи автор спромігся реалізувати у матеріалі хоча б один з них, але самі ідеї, введені ним до мистецького і науково-проектного обігу, дали поштовх таким явищам, як проекти інтер'єрів Олександра Саєнка 1920-х років, і, можливо, синхронно надихали митця й архітектора Василя Кричевського, який в означений відрізок часу також шукав сутність так званого «українського стилю».

Рис. 2. Ждаха А. Проекти меблів. 1910-ті рр.
У лавах-бамбетелях приділено увагу ажурності різьблення спинок.
Подушки-цукерки віддзеркалюють приналежність до традицій
орієнтальної культури тюркері

Література:

1. Архів з ескізами А. Ждахи в зб. Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві. Альбом рисунків №8. Мебель в українському стилі. Оригінальні рисунки. Акварелі Амвросія Ждахи. 9 ілюстрацій.

2. Вільшанська О. Меблі Амвросія Ждахи. *Народне мистецтво*. Київ, 2001. №3/4 С. 62–64.
3. Вільшанська О. Меблі Амвросія Ждахи. *Народне мистецтво*. 2002. № 1/2. С. 62–64.
4. Ждаха Амвросій Андрійович. *Митці України: енцикл. довід.* / укл. М. Г. Лабінський, В. С. Мурза, ред. А. В. Кудрицький. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 244.
5. Жернова О. Дипломна робота для музею. Ілюстрації в Одеському історико-краєзнавчому музеї. *Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею*. 2009. №8. [Без суцільної пагінації].
6. Козирод, І. Згадаймо Ждаху-митця: Виповнилося 150 років від дня народження українського художника Амвросія Ждахи. *Українська культура*. Київ, 2006. №3/4. С. 18: іл.
7. Крикун Г. Ф. Ждаха Амвросій Андрійович. *Енциклопедія сучасної України*: в 25 т. / НАНУ, Наук. т-во ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т енциклопедичних досліджень; ред. І. М. Дзюба [та ін.]. Київ, 2009 Т. 9. С. 521–522: фото, іл.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-37>

Школьна О. В.

*доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Белнакіта У. М.

*аспірант кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Запоріжжя, Україна*

**ОСМАНСЬКІ НАМЕТИ ЧАСІВ ЯНА ПІ СОБЄСЬКОГО
З КОРОЛІВСЬКОГО ЗАМКУ НА ВАВЕЛІ У СВІТЛІ
ТЮРКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТЕКСТИЛЮ УКРАЇНИ
XVII–XVIII СТОЛІТЬ**

Османський текстиль в колекціях України та Польщі часто пов'язаний з періодом історії доби бароко, надбання якого, по суті, стосуються спільної культурної спадщини Речі Посполитої.